

Професионализам и будућност библиотекарства

Ендрју Ебот

Велики аргентински писац Хорхе Луис Борхес (Jorge Luis Borges) написао је причу под насловом „Вавилонска библиотека“ у којој описује једну величанствену, бесконачну библиотеку: „...њене полице садрже све могуће комбинације оних двадесет и неколико правописних знакова (...), то јест све оно што је могуће изразити, на свим језицима. Све: историју будућности до најситнијих појединости, аутобиографије арханђела, веран каталог Библиотеке, хиљаде и хиљаде лажних каталога, доказ о лажности тих каталога, доказ о лажности правога каталога, гностичко јеванђеље Базилидово, објашњење тог јеванђеља, објашњење објашњења тог јеванђеља, истиниту причу о његовој смрти, превод сваке књиге на све језике, уметке из сваке књиге у сваку књигу“¹.

Ова чудна каша информација и дезинформација опчињава Борхесове библиотекарске. Премда је сваки библиотекар био, наводно, задужен за неколико шестоуганих одаја те велике библиотеке, многи од њих су реаговали на откриће да она садржи све могуће књиге тако што су одјурили да нађу она посебна дела која би могла да оправдају њихову личну делатност. „Ти су се поклонили“, каже он, „препирали по узаним ходницима, претили мрачним проклетствима, давили један другог на божанским степеницама, бацали на дно тунела варљиве књиге...“² Други су постали званични трагачи. „Видео сам их“, каже, „кад врше своју дужност: увек долазе сатрвени од умора; говоре о некаквим степеницама без степеника које им умало нису дошле главе (...) понекад узимају најближу књигу и прелиставају је у потрази за прокаженим речима. Очигледно, ниједан од њих се не нада да ће ишта открити“³. Други су и даље себи предпочавали да, како Борхес каже,

„на некој полици неког шестоугла (...) мора постојати нека књига која је кључ и савршен извод *свију осталих*: постоји неки библиотекар који зна за ту књигу и који је сличан богу“⁴.

Борхесова парабола добро служи и као приказ библиотекарства данас јер оно се, уистину, непрестано налази између реда и нереди, информације и дезинформације, немаштине и презасићености. У изобиљу информатичких могућности које нам се нуде у данашње време, многи библиотекари бесмучно гоне технологије за обраду података. Други су на сопственом примеру научили колика је цена чудотворног еликсира. А неки други, опет, још увек спокојно сањаре о библиотекарској каријери, тамо негде, све то разуме.

Социологија професија тек треба да ухвати корак са необузвано динамичним светом савременог библиотекарства. Када се читају анализе о библиотекарицима које су написали социолози, види се да се већина њих фокусира на старо (а, као што ће се показати, бесмислено) питање да ли је библиотекарство збиља професија. Социологија у уџбеницима назива библиотекарство полупрофесијом. Ови уџбеници дефинишу потпуну професију као организовано тело експерата, који примењују неки посебан облик езотеричног знања на појединачне случајеве. Потпуне професије имају своје системе подучавања и обуке који обухватају полагање стручног испита и друге формалне предуслове. За њих се верује да поседују и примењују одређену врсту етичког кодекса или правила понашања. Сматра се, такође, да они зависе од накнада које примају за своје услуге, накнада које се наплаћују без обзира на успешност исхода. Потпуни професионалци у овом смислу обично су независни, самостални стручњаци. Право и медицина су очигледан пример овог концепта. Или боље речено, то су *били* право и

¹ Цитати из Борхеса наведени су према преводу Божицара Марковића. Хорхе Луис Борхес, *Маштарије* (Београд: Нолит, 1978), 77. Напомена преводиоца.

² Исто, 78.

³ Исто.

⁴ Исто, 79-80.

медицина, јер оваква слика – накнада за услугу, интерно примењиван кодекс, независна пракса – брзо нестаје из права и медицине данас.

Становиште овог уџбеника је да се полупрофесије разликују од потпуних по томе што се њихови припадници запошљавају бирократским путем, често немају каријеру којом се баве током читавог радног века, и не користе, барем по неким социолозима, знања езотерична попут оних која се примењују у практиковању права и медицине. Главне полупрофесије су социјални рад, настава, нега болесника и библиотекарство. Као што из примера постаје јасно, концептуална разлика између професије и полупрофесије по свему судећи има више везе са разликом између мушкараца и жена него са било чиме другим.

Социолози који су одвојили потпуне професије од полупрофесија нису били убеђени да ће ова дихотомија трајати вечно. Према теорији професионализације, на полупрофесијама је само да чекају. Професионализација је неизбежна, као покретне степенице. Прво долази школа, затим удружење, онда испити, лиценцирање, етички кодекс и, одједном, занимање је стигло до свог одредишта – потпуне професије, попут оне какву имају адвокати и лекари. Чак и данас, сваки пут када употребе израз „професионализација“, људи у глави имају слику покретних степеница које постојано њих и њихова занимања носе ка вишем статусу. Потенцијални професионалци мисле да ће, када тамо стигну, људи поштовати њих и њихово мишљење.

Међутим, покретне степенице на које су библиотекарски смештени, из неког разлога, никада нису стигле. После једног века, чини се да библиотекарство није ближе свом циљу него у Дјуијево време. За то постоји једноставан разлог. Нема никаквих покретних степеница. Све професије постоје на једном нивоу. Свакако, занимања често подразумевају испите, давање лиценци, удружења, етичке кодексе. Међутим, све лиценце овог света не могу да заштите једно занимање у ситуацији када нова знања трансформишу природу његове делатности, друга занимања му одузимају сегменте делатности, а главни захтеви посла га постепено присиљавају да се организује на другачије начине. Оно што је заиста важно код неког занимања – библиотекарства или било ког другог – јесте његов однос према делатности којом се бави. Када се усредсредимо на „професионализацију“, ми делатност узимамо здраво за готово, као да би достизање структуралног

облика „праве“ професије на неки начин зауставило историју делатности на њеном развојном путу. Међутим, треба само помислити на медицину данас да би се одмах увидело како и најпрофесионалнија од професија изгледа много другачије у данашње време него пре тридесет или четрдесет година. У Сједињеним Америчким Државама, највећи број лекара данас су плаћени радници у бирократији. Њихове хонораре одређују осигуравајућа друштва и влада. Због погрешног лечења, више их дисциплинују адвокати него њихове сопствене дисциплинске комисије. Они још увек зарађују много новца – уколико је то индикатор професионализма – мада ће се и то ускоро променити.

Дакле, мислити о будућности библиотекарства не значи сањати о ступању на покретне степенице које воде ка структуралном обликовању професије. То пре значи мислити о вероватној еволуцији посла који библиотекарски обављају и питати се како би последице те еволуције могле да утичу на ово занимање. Треба такође приметити да запитаност о будућности библиотекарства уопште, никако не значи запитаност о нечијој појединачној будућности. Судбине у оквиру занимања се толико разликују у друштвеном времену и простору да појединци имају веома различита искуства, чак и када их дели само неколико година или неколико миља, или мала разлика у способностима.

Једанпут када престанемо да мислимо о структури занимања и почнемо да размишљамо о послу који се њиме обавља, бројне ствари се веома брзо разбистре. Прво, професионални рад се мења све време и у много праваца. Понекад веће друштвене силе креирају нове послове у оквиру професија, као што је раст индустрије учинио на пољу инжењерства. Понекад веће друштвене силе униште старе области рада, као што је опадање железница учинило за бројна занимања. Понекад се, напосто, чини да се професије померају, као што је почетком двадесетог века био случај са психијатрима, који су остављали душевне болнице у којима су почели, да би преузели ванболнички посао, којег су раније обављали неуролози.

Не само да се професионални рад мења, те да се мења у многим правцима, већ се ове промене дешавају у три битна контекста. Један сам већ поменуо – контекст већих друштвених и културних сила које понекад трансформишу читаве области професионалног рада, као и правила игре на основу којих су саме професије организоване и структурисане.

Други је контекст осталих професија. Професионална делатност се обично надмеће са другим професијама у свом окружењу.

Када су изашли изван болница, на пример, психијатри су потиснули неурологе, који су до тада били у извесном смислу „задужени“ за оно што бисмо данас назвали – неуротични људи. Истовремено – ово се дешавало у првих двадесет година двадесетог века – психијатри су се некако угурали и у систем кривичног правосуђа, штавише, неки од њих су тврдили да читаву ту ствар треба укинути и претворити у систем за ментално здравље. Тако су се психијатри борили са правницима, социјалним радницима и новом професијом психолога. Сами правници су, наравно, били потискивани на другим фронтима, нпр. од стране осигуравајућих компанија које су преузимале посао правника да јемче за документе о својини. Међутим, и сами правници су добрим делом учествовали у потискивању других: у овом периоду они су централизовали наплаћивање меница, што су раније обављали појединци који нису припадали правничкој струци, уводећи овај посао у бирократске фирме које воде правници. Истовремено, правници су се борили са рачуновођама на суду око тога ко заиста има право да саветује клијенте о финансијским аспектима нових закона о порезима на приходе, у жестокој расправи завршеној без победника, двадесетих година двадесетог века. Рачуновође су се, пак, бориле са инжењерима око тога ко треба да доминира у великим производним компанијама, битка коју ће изгубити и једни и други на пољу продаје, које постаје све значајније.

У међувремену, у једном другом делу међупрофесионалног простора, свештенство је изгубило највећи део свог традиционалног посла – посета цркви је пала на најнижу тачку у америчкој историји – те се оно бацило на проблеме социјалне заштите, при чему је помогло у стварању професије социјалног рада, која је, међутим, касније значајно унапредовала и одбацила их као аматере. Свештенство је чак зашло у сферу личне добробити, подручје које је названо свештеничко саветовање, где се борило не само са психијатрима, који су и сами управо преузели ову област од неуролога, већ и са социјалним радницима, који су постајали уморни од бесконачне серије случајева, те су се стога приклонили вођству психијатрије у правцу индивидуалне анализе.

Систем професија је, тако, свет у коме је могуће бити потиснут и одгурнут у страну, свет борби које се добијају и губе. Упркос слици „праве

професионализације“, и професије и полупрофесије воде борбу око истог посла под мање или више једнаким условима. Стога нема смисла правити разлику између професија и полупрофесија; све су то напосто експертска занимања која проналазе посао који треба да се обави, и обављају га када то могу.

Ако је први контекст у коме се професије налазе – контекст великих друштвених и културних сила, други – контекст осталих, супарничких професија, трећи кључни контекст је контекст алтернативних начина за стицање стручности. Стручност није својствена само појединцима, као у моделу професионализма. Она може да се налази и у стварима и организацијама.

Многи мисле да је лоцирање стручности у предмете новија појава. Заправо није. Формулари за обављање законских процедура – чиме се заобилазе адвокати – постоје већ вековима. Машине за бројање и рачунање су замениле људе још крајем деветнаестог века. Објављени алгоритми за израчунавање сложених камата, техничких формула и статистике исто тако садрже стручност људи, већ генерацијама. Ова врста стручности често је, међутим, под контролом релевантних људских експерата. Контрола библиотекара над огромном количном референсних алата представља јасан пример тога. Такав пример је и контрола правника над системом цитирања меродавних докумената и извора. Стручност која је инхерентна стварима утиче само на најниже нивое стручности, оне најрутинскије, најнеинтересантније. Ствари се не могу репродуковати или мењати саме, што експерти који се њима баве чине без муке. Стога, стручност којом се мењају ствари, премда стара, није заправо до сада била главна претња професијама.

Други велики конкурент стручности људи је стручност која постоји у организацијама. Стручност која је уграђена у организације у основи је феномен двадесетог века. Болница са својом сложеном поделом рада, велика правна фирма, велика рачуноводствена фирма, мултидисциплинарне архитектонске куће, настале су у раним годинама двадесетог века. Постојано су расле у својој величини, али и у обиму експертских послова које су од тада обављале.

Организације представљају суштинскију претњу професионализму него ствари. Као прво, оне покривају читав распон стручне делатности – од најједноставнијег до најсложенијег облика. Заправо, неке врсте послова су толико сложене, да индивидуални професионалци или мале партнерске

организације не би могли ни да покушају да их обаве – нпр. пројектовање солитера. Друго, експертске организације често не контролишу сами професионалци већ неко споља. Очигледан пример представљају нове болничке корпорације, мада је најближи пример, тј. пример који највише прети библиотека-рима, комерцијално власништво над великим базама података. Коначно, због трошкова запослених у таквим организацијама и њихове заједничке потребе да поседују знатан број физичких објеката, као што су машине и зграде, велике експертске организације су постале исто толико потчињене правилима комерцијалности колико и професионализма. Ово потчињавање може бити директно, као у болничким корпорацијама, или индиректно, као у великим јавним библиотечким системима.

Будућност библиотекарства, дакле, зависи од онога што се, са делатношћу ове професије која се непрестано мења, дешава у њена три контекста: контексту већих друштвених и културних сила, контексту других супарничких професија, и контексту супарничких организација и роба. Свака професија одговара на ове сложене контекстуалне силе различитом политиком и унутрашњим променама.

У овом раду ће бити испитана ова три контекста професионалне делатности библиотекара и њихов утицај на везу између библиотекара и њиховог посла, што сам на једном другом месту (Abbott, 1988) назвао веза надлежности. Такође ћемо показати какве су биле карактеристичне реакције других занимања у сличним ситуацијама. Дозволите ми да нагласим да нисам технолошки пророк, нити било која друга врста пророка. Ово што следи у великој мери су спекулације настале на основу теорије и поређења са другим занимањима.

Прво ћу размотрити промене које настају у контексту већих друштвених и културних сила. Најочигледнија, а могуће и најважнија друштвена сила која утиче на библиотекарство данас јесте технолошка промена. Неке технолошке промене имају такав облик да старе поступке чине лакшим за обављање, нпр. индексирање кључних речи омогућава брже сачињавање библиографија. Друге технолошке промене у потпуности замењују радње које су се раније обављале, као у случају преузимања записа из узајамног онлајн каталога. Неке, пак, омогућавају да се учини нешто што никада раније није чињено, нпр. да се корисницима понуди визуелна или мултимедијална база података. Уколико ове промене буду следили обрасце оних ранијих, оне неће довести до тога

да се, на концу, замене и сами библиотекари. Људи су мислили да ће то учинити микрофилм; требало је да сви имамо копије Конгресне библиотеке у својим подрумима. Међутим, наравно, микрофилм се користио само да прошири фонд просечне библиотеке, а не да замени библиотеке које припадају заједници децентрализованим личним библиотекама. Чини ми се да ће се то исто опет догодити. У будућности ће се централни фондови (тј. фондови у библиотекама и други депозиторији података) још више проширити, или можда, у исто време како се садашње централне збирке буду даље децентрализовале. У оној мери у којој се догоди, децентрализација ће несумњиво следити садашњи модел, у којем су најактивнији поседници децентрализоване информацијске грађе, нпр. књига са меким корицама, такође најмарљивији корисници централизованих информација. (Ја имам 4.000 личних књига у својој кући, али такође имам још 100 позајмљених из универзитетске библиотеке). Иако се неки плаше елиминације библиотекара као посредника између корисника и података, нико ко има било какво стварно искуство са озбиљним библиотечким послом не може замислити да у модерној расподели интелектуалног рада нема места за оне који су се специјализовали за сређивање база података. Остаје, међутим, отворено питање да ли таква специјализација треба или може да буде каријера за цео живот.

Можда средишње питање везано за библиотечку технологију лежи у њеном односу према супарничким изворима експертизе. Библиотекари су се дуго ослањали на изворе које су држале или производиле приватне фирме – нпр. Gale Research, Wilson, Bowker, Marquis, итд. Доласком власничких база података, та зависност је повећана. Штавише, новије фирме немају библиотечарске корене својих претходника, а можда ни њихову снажну зависност од библиотечког тржишта. Помак у правцу плаћања за услуге коришћења база података се већ дешава, тако да библиотекари, односно установе које их запошљавају, морају или да апсорбују ове трошкове или да их проследе даље. Разрешење овог конфликта између комерцијализације и професионализма зависи највећим делом од става установка које запошљавају библиотекаре, а не од библиотекара самих. Зависност ове професије од организација тиме се повећава на обе стране – на страни продавца и на страни послодавца.

Вероватно је да ће у будућности и други фактори повећати ову зависност. На пример, сасвим је могуће да за двадесет година другоразредни

стручни часописи неће постојати у папирном облику. Постојаће само онлајн базе података њихових чланака. Такве базе података ће бити централизоване, и ко год да их контролише, имаће велику контролу над структуром знања. Истина је да понекад технологија доприноси демократизацији. CD-ови су вероватно демократизовали заједницу музичких уметника, на пример, а микрофилм је омогућио да поседовање ретких материјала постане раширеније него икада раније. У школским библиотекама, међутим, тешко је видети било шта друго у будућности осим централизације и стандардизације, при чему ће обе заменити важне вештине у данашњем арментааријуму библиотекара.

Друга друштвена сила која има значаја јесте промена до које долази у редовима основне публике која потражује услуге из надлежности библиотекара, дакле, у редовима главних корисника услуга ове професије. Комерцијалне организације имају огромне потребе за информацијама, посебно у вези са тржиштима, али такође и са добављачима и радном снагом. Унутар оваквих комерцијалних информација постоји јасан континуум од квантитативних информација о кредиту, преко информација о склоностима и несклоностима потрошача, до чисто квалитативних информација које обезбеђују испитаници окупљени у фокус групе, и сл.

Ове информације се прикупљају, централизују и продају у потпуности изван нормалних токова библиотека, преко фирми за испитивање тржишта и консалтинг, које су углавном на почетку биле комерцијални снабдевачи квантитативних информација. Диференцијација се овде односи на клијентелу. Припадници малог бизниса ову врсту тржишних података траже у локалној библиотеци, иако су ти подаци такође све више доступни и преко фирми које обезбеђују услуге. Али потреба националних добављача да имају власничке информације ствара тржишни захтев за инструментима за обрађивање и индексирање података, који су намерно ускраћени општој заједници корисника библиотеке.

Један други аспект ове промене корисника долази од промене улоге државе у односу на ову професију. Држава спада међу најважније клијенте библиотекара јер она, у школама и јавним библиотекама, запошљава вероватно огромну већину актуелних библиотечких радника у садашњој економској ситуацији. Међутим, локалне агенције које су финансирале библиотеке толико година сада морају да финансирају и бројне социјалне услуге

које више не подржава федерална влада. Слично високом образовању, и библиотеке се данас директно надмећу за буџетска средства са стамбеном изградњом, социјалном помоћи, незапосленошћу и осталим друштвеним потребама. Чак ни основне и средње школе нису прошле посебно добро у овом надметању, премда потражују друштвени новац по истом основу, а то је потреба за слободним и образованим грађанством, као и библиотекари. Нове улоге државе и локалних власти чине несигурним велики део традиционалног библиотечког посла.

Сада ћу размотрити културне силе. Очигледно, главна културна сила која утиче на библиотекарство јесте унутрашња интелектуална промена, тј. производња нових облика знања који омогућавају нове форме складиштења и претраживања информација. Међутим, Борхес (1964) је био у праву. Ништа нема већи потенцијал за продуковање дезинформација од запањујуће технологије која је, по неким мишљењима, довела до „новог информатичког друштва“. Постоји велика разлика између складиштења података, које је нова технологија веома унапредила, и проналажења информација, које није унапређено.

Проблем није нови. Западни свет вековима пати од претрпавања података. Једно од мојих истраживања односило се, како се задесило, на модел стварања каријере код немачких музичара у осамнаестом веку. Ствар је у томе да има заправо много више директно доступних информација о тим каријерама него што се може савладати. На пример, постоји књига у којој се набраја статус и тачан износ плаћен сваком музичару који је икада био запослен на Хабзбуршком двору у периоду између владавине Карла V у раном шеснаестом веку и заласка Хабзбуршког царства током шездесетих година XIX века (Kochel, 1976). То је податак, када му се прида смисао, он постаје информација.

Средишњи проблем у овоме представљају проналажење и кратак преглед информација. Иако је индексирање кључним речима поједноставило извесне врсте проналажења, још не постоје аутоматизована средства за вађење и сажимање квалитативне информације из квалитативних база података, барем она средства која супстанцијално превазилазе просто листање, унакрсно класификовање и категоризовање. Такве методе постоје у широкој лепези статистика и метаанализа за квантитативну, али не и за квалитативну информацију. Па ипак, ако научни часописи постану централизованији и стандардизованији (што се чини вероватним), могли би се појавити

високостандардизовани формати чланака који би могли да подрже аутоматизовану анализу. Уколико се то догоди, радикално ће се променити и образовање и библиотекарство. Јер, уколико се тако аутоматизоване методе појаве, оне ће доћи из истраживања о вештачкој интелигенцији и другим облицима оптимизујућих алгоритама. Међутим, њихова производња ће захтевати систематску реконструкцију садашњих начина не само складиштења информација, већ превасходно њиховог даљег приказивања, што представља реструктурирање које ће изискивати сарадњу библиотекара, научника, и информатичких стручњака. Као у већини таквих случајева, промена ће вероватно потећи од неке хибридне групе која се буде формирала међу елитама у библиотекарству, науци, и друштву вештачке интелигенције. Иако зачет међу елитама, такав развој догађаја би касније трансформисао свакидашње образовање и библиотекарство. Међутим, ни у ком случају још није извесно да ће се такве методе појавити.

Једна сасвим различита и многоструко дубља културна сила јесте скретање модерне културе у правцу културе слика. Телевизија је за већину људи далеко важнија него штампа. Наша најпоузданија испитивања показују да, на сваки сат доколице који проведе гледајући телевизију, просечан запослени Американац проведе двадесет минута у читању и око пет минута у конверзацији. Жене проведу само незнатно више. Штавише, визуелне слике брзо продиру у образовање, један од главних корисника библиотекарства (и истовремено, посебно са аспекта финансирања, један од његових главних конкурентата). На теоријским основама се може предвидети да ће раније или касније доћи до борбе између библиотекара и особља аудиовизуелних медија у локалним школама око тога ко ће контролисати физичке објекте који отеловљују њихове културне ресурсе. Такође би се могло предвидети да ће људи из аудиовизуелне сфере победити, поготово са доласком млађе генерације наставника, који су и сами обучавани у визуелној настави и који су провели своју младост гледајући МТВ. Средишња борба ће се водити за контролу мултимедијалне наставе.

Ова битка ће бити само први окршај у рату који ће у вековима који долазе супротставити штампу сликама. Изванредно истраживање Елизабет Ајзенштајн (Elisabeth Eisenstein) о утицају штампе (1979) показује колико неочекивана, чудна, а ипак немилосрдна, таква једна промена може бити. Она ће нас очито надживети, али ће чак и за нашег доба

донети мноштво сукоба унутар професија, а тиме и унутар друштва. На пример, људи ће вероватно ускоро тражити да јавне библиотеке троше све више и више својих средстава на видео колекције. Зашто би људи плаћали изнајмљивање видео филмова, а у исто време плаћањем пореза помагали „изнајмљиваче“ књига?

Међутим, нису све новости тако лоше. Како се мноштво визуелних слика буде гомилало, тако ће се јављати мноштво нових послова за библиотекаре: како најбоље каталогизирати, складиштити, индексирати. Сlike значе нови посао. Ако буду паметни, библиотекари ће апсорбовати и посао и људе (аудиовизуелне специјалисте) који ће га обављати.

Битка између штампе и слике постаће такође и битка између класа јер ће штампана култура постати „висока култура“, тј. култура елите, баш као што ће и образовање које се заснива на штампаном материјалу, а бави се филозофским аргументима и сложеним резонавањем које се не може редуковати на слике, постати опет образовање елите. У следећих неколико деценија, масовно образовање ће без сумње користити више визуелна помагала него штампане медије, уколико то већ није случај. То значи да ће став библиотекарства према новом медијуму имати кључне импликације у погледу његових будућих класних савезника, што ће затим утицати и на његов захтев да му се призна легитимност као неке ко пружа услугу примарног приступа културним изворима и на његов континуирани приступ јавним фондовима.

Један сложенији, а вероватно и хитнији проблем лежи у променама које су се десиле у основама које стручно знање чине легитимним. Ново наглашавање мултикултурализма подстиче библиотекаре да се изнова суоче са вредносним судовима које доносе при селекцији материјала и сродним пословима. Чак се и индексирање и претраживање могу, у крајњем случају, дефинисати политичким мерилима; као селекција, и ти послови носе природну склоност ка културним стандардима – стандардима у језику, вредностима, итд. Да ли темељ (па, консеквентно, и оправданост) библиотекарства лежи у његовој технолошкој стручности, што је оправдање које све више користи највећи број других професија? Или тај темељ лежи у посвећености обезбеђивању приступа изворима информација, некој врсти демократије културе? И уколико је та улога демократског приступа заиста средишња за библиотекарство, како онда она обликује и ограничава код библиотекара примену њихових сопствених вредносних судова о томе

које књиге или слике вреди набавити? Човек може замислити свет у коме је набавка постала рутинско јавно политичко питање, а не само повремена препирка због опсцености или креационизма. Можда би људи волели да гласају о томе у којим проценти-ма треба куповати фантастику, кунг фу филмове и светску литературу. У време када је и сама наука постала у великој мери диригована политичким интересима, овај професионални кошмар чини се веома могућним. Он ће бити све више присутан у случају школских и локалних јавних библиотека.

Библиотекари у специјалним и универзитетским библиотекама суочавају се са једним другачијим низом вредносних проблема. Њихов проблем лежи у искушењу да диктирају вредносне судове у сржи научног производног процеса. Једанпут када часописи постану електронски, као нештампане референсне базе података које углавном подржавају комерцијални издавачи, настаће огромна тензија око критеријума за селекцију на коју су до сада право полагали искључиво издавачи на основу својих академских умећа. Како показује база података ERIC, искушење у новом медијуму ће бити да се објављује много више него што би то чинио било који уредник. Из тога ће проистећи једна вишеструка дебата међу менаџерима базе података, библиотекарицама, уредницима и ауторима, у вези са структуром и учинком. Повлачење у техничка питања може сачувати специјалне библиотекарске – као што је у претходним биткама сачувало универзитетске. Међутим, проблем је ипак сложен.

Овај први контекст спољашњих друштвених и културних сила, дакле, суочава библиотекарске са бројним изборима и мрачном будућношћу. Борхесовска библиотека – са њеним бесконачним перфекционизмом, информацијама у толиком обиљу да постају дезинформација – уверљиво је стигла до нас путем технолошке промене. У исто време, трансформација штампе у слику чини ту борхесовску библиотеку лавиринтом огледала. Све ове промене доводе нове професионалне конкуренте у библиотекарство – људе који се баве аудиовизуелним медијима, оне из области вештачке интелигенције, људе који се баве компјутерима – и све то док је оно у процесу обнављања и преуређивања старе конкуренције са групама као што су комерцијални снабдевачи и професори. Ове усковитлане силе потискују различите сегменте професије на различите начине, приказујући сваку са новим и другачијим опонентима. Тако, промене у другом контексту,

контексту осталих професија, израстају у великој мери из промена у првом контексту, оном који се односи на веће друштвене и културне трендове.

Моје разматрање се сада окреће другим облицима експертисе. С обзиром на друштвене и културне промене које су управо изнете, да ли очекујемо да експертиса информација опстане код појединца, или ће она пребивати претежно у организацијама и стварима? Можемо одмах изоставити оно што би се могло назвати аргументима „тактике застрашивања“. Први од њих је аргумент процеса комерцијализације, по којем ће надоласеће технике од читавог библиотекарства учинити лак посао за необучено особље. Чак и ако инерција и трошкови нису учинили овај аргумент смешним, историја ће то учинити. Микрофилм је правио иста обећања, а само је помогао библиотекарицама да прошире свој посао. Исто важи за већину технолошких промена. Увек ће постојати потреба за посредницима у раду са информацијама. Они ће ускоро можда изгледати сасвим другачије, али ће ипак постојати.

Па ипак, последица великог процеса комерцијализације у библиотекарству је вероватно повећана дистанца између језгра професионалне елите која се бави одржавањем и надограђивањем све више централизованог знања и физичким ресурсима професије, дакле алгоритмима, базама података, системима индексирања, репозиторијумима и једне веће, али периферне групе која обезбеђује актуелним корисницима приступ ка тим ресурсима. Ова врста вертикалне диференцијације, већ преовлађујуће у професионалној подели на школске, јавне, универзитетске и специјалне библиотекарске, вероватно ће постајати све израженија. Тај модел је заједнички за многе професије, наиме, рачуноводство и статистика су организовани на такав начин.

Други аргумент „тактике застрашивања“ је пролетеризација – тј. аргумент да професионалци постају неаутономни радници са ниским статусом. Многи научници указују на бирократско запослење као на индикатор пролетеризације. Међутим библиотекарски, за разлику од лекара, скоро увек су радили у организацијама. У сваком случају, библиотекарски заправо имају способности које организације не могу пронаћи на другом месту, као што могу способности физичких радника или радника погодних за рад у специфичним фирмама. Стога, коначно, аргумент опште пролетеризације може безбедно да се занемари.

Сада ћу размотрити нека основна предвиђања која се тичу равнотеже професија, организација и роба у погледу стручности у будућности. Прво, чак и ако процес комерцијализације може да редукује професије, чињеница да само професионалци могу да обуче нове професионалце значи да стручност код људи мора да опстане на неком минималном нивоу. Па ипак, пример квантитативних информација показује да, како информације постају све више централизоване и приватизоване, чак и ова функција обуке новог кадра може да буде отргнута из свог класичног завичаја на универзитетима и смештена директно унутар комерцијалних организација. На пример, рачуноводствена фирма Arthur Andersen запошљава појединце директно из дипломске школе и обучава их као рачуновође при сопственом колеџу у кампусу који је купила од затворене уметничке школе. Тако, премда ће поједини професионалци наставити да обучавају своје наследнике, нема никакве гаранције да ће се та обука одржавати у контексту слободног и отвореног универзитета, као што је то случај данас јер, коначно, издаци које комерцијалне организације сада имају за обуку такмиче се са читавим буџетом за високо образовање Сједињених Америчких Држава.

Друга сфера предвиђања се односи на чињеницу да међусобна трговина између експертског знања које поседују људи и организације врло много зависи од чисте величине. Неки ресурси неопходни за професионални рад су сувише велики да би их могао поседовати било ко осим организација. Такође, неки послови су сувише велики да би их могли завршити појединачни професионалци. Архетипски „велики посао“ у оквиру библиотечке делатности – истраживачки посао великих размера – још увек се завршава на сегмантан начин, уз највећи могући паралелни рад и минималну поделу рада. Рекло би се, дакле, да организације немају велику предност. Како је поменуто раније, нико не поседује ефикасне комерцијалне начине за поспешивање квалитивног истраживања.

Прихваћено је да су велике базе података нужан услов за то поспешивање, а оне су све скупље да би их поседовао појединац или мала група. Међутим, историјски гледано, библиотекари су, слично као и лекари, увек успевали да придобију неког другог ко заправо поседује скупи физички капитал који им је потребан, у њиховом случају књиге и други материјал са којим раде. Главна промена је што данас комерцијалне, а не владине и непрофитне

организације, поседују велики део тог физичког капитала. Најбоље демографске информације у Сједињеним Америчким Државама не налазе се у јавним подацима из пописа који се чувају у депозитним библиотекама, већ у великим, приватним, маркетиншким базама података. Стога можемо очекивати повећање доминације организација.

Тешко се, дакле, може предвидети који ће општи облик у будућности имати професија библиотекара. Са једне стране, одређена врста масовног „асоцијацијског“ професионализма познатог код права или медицине током деветнаестог века – у којем је сваки појединачни професионалац био нека врста засебног снабдевача – нестала је из библиотекаства, уколико је заправо икада и постојала. Нестала је, наравно, и из права и медицине. У праву, као и у рачуноводству, архитектури и мноштву других професионалних подручја, општи облик професионализма данас јесте модел који се може назвати елитни професионализам. Елита доминира пружањем услуга значајним клијентима, контролише вршење обуке на универзитетима и усмерава главни правац професионалних послова. Периферија професије, која је много већа, обезбеђује услуге безбројним малим клијентима, донекле на основама из деветнаестог века.

Међутим, библиотекаство је заправо много ближе инжењерству него праву или рачуноводству. Увек је радило за организације. Увек се састојало из лабавог скупа група које су обављале релативно различите врсте посла, али делиле заједничку оријентацију. Слично инжењерству, оно је такође увек обухватало више врста квалификација, прихватајући не само својих сопствених неколико нивоа квалификација, већ такође и квалификације из других области. Као што многи инжењери имају стечене степене образовања из физике, тако су и многи библиотекари стекли различите степене образовања у природним и друштвеним наукама.

Може се десити и да се такво једно занимање – које можемо назвати удруженом професијом – прилагоди текућим променама у послу и организацијама много ефикасније него што би то могла медицина, која се још увек налази у деветнаестовековном моделу асоцијацијске професионалности. То прилагођавање се одвија преко жртвовања извесних аспеката деветнаестовековног професионализма зарад повећане способности за покретљивост и промене. Шта то напуштају удружене професије? Оне напуштају потпуно затварање у погледу диплома. Оне

напуштају монополе на услуге. Оне напуштају личну аутономију. Уз ово, оне такође напуштају и изванредан степен јасноће у погледу идентитета, а можда и могућност за одређене врсте високог статуса. Шта оне добијају? Добијају способност које носи опште образовање, у том смислу да имају чланове у оквиру своје професије који су припремљени за сваку непредвиђену ситуацију, као и да имају на располагању неко знање које може да прати сваки нови догађај. Добијају способност да апсорбују подобласти које их оспоравају. Тако те професије могу да преживе у стално променљивом окружењу, док специјалисти не могу. Оне такође добијају способност да кооптирају организацијске ресурсе за своје сопствене сврхе. Удружени професионализам не представља лош избор. Што је још важније, то је вероватно једини избор који је доступан библиотекарима.

Ова анализа будућности професије не обухвата директно појединце који данас припадају струци. То да струка као целина успешно поседује многа знања из многих области не значи да појединачни специјалисти унутар ње не могу да се нађу у ситуацији да им је знање застарело, да је њихов посао непотребан, да баш њихови клијенти више не постоје.

Међутим, и овде инжењерска струка пружа пример. Знамо да инжењерске каријере типично почињу са десет до петнаест година проведених за столом. То је онолико колико траје школа. Затим се многи инжењери премештају у администрацију, погоне, или менаџерски тим. Други се преквалификују

за нове области – неки, на пример, оду у наставу. Библиотекари такође обичавају да изнова уче своје послове на сваких десетак година или слично, а то је заправо парадигматично искуство у већини професија.

Врло мали број људи у Америци је икада завршио своју радну каријеру радећи оно исто што је радио на почетку. Међу професијама данас ветеринари и зубари су једини озбиљни примери. Многи лекари и правници скрену из рутинске праксе у администрацију, истраживања, или места где се воде парнице. Лако је погледати библиотекарство у различитим животним добима и одредити им неку врсту вештачке животне историје. Међутим, питајте било ког библиотекара – као појединца – о његовој историји и чућете причу о лутању. За већину професија, за већину професионалаца, за већи део модерне историје, лутање, поновно учење и промене, представљају типична, а не атипична искуства.

Стога се чини да је будућност библиотекарске професије јасна, премда сложена и контингентна. Ова професија ће, без сумње, наставити стратегију општег знања, а по структури ће бити удружена. Појединци ће наставити да улазе и излазе из ове професије на многим нивоима и етапама каријере. За ту професију као целину, главни изазов лежи у прихватању различитих информационих технологија будућности и група које их одржавају. То прихватање ће се завршити редефинисањем ове професије. Међутим, то је неопходно за опстанак.

Литература:

1. Abbott, A. 1988. *The system of professions*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
2. Borges, J. L. 1964. *Labyrinths*. New York: New Directions.
3. Eisenstein, E. L. 1979. *The printing press as an agent of change*. New York: Cambridge University Press.
4. Kochel, L. R. von. 1976 [1869]. *Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle in Wien von 1543 bis 1867*. Hildesheim, Germany: Georg Olms Verlag.

Превод текста: Abbott, Andrew. "Professionalism and the Future of Librarianship". *Library Trends* Vol. 46, no. 3 (1998): 430-443.

Превела: Сања Степановић Тодоровић